

HAL
open science

Proti státu Evropa

Václav Bělohradský

► **To cite this version:**

Václav Bělohradský. Proti státu Evropa. Cahiers du CEFRES, 2012, Společné pohledy na Evropu, 14, pp.78. halshs-01490564

HAL Id: halshs-01490564

<https://shs.hal.science/halshs-01490564>

Submitted on 15 Mar 2017

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

Cahiers du CEFRES

N° 14, Společné pohledy na Evropu
Jacques Rupnik (Ed.)

Václav BĚLOHRADSKÝ
Proti státu Evropa

Référence électronique / electronic reference :

Václav Bělohradský, « Proti státu Evropa », Cahiers du CEFRES. N° 14, Společné pohledy na Evropu (ed. Jacques Rupnik).

Mis en ligne en janvier 2012 / published on : january 2012

URL : http://www.cefres.cz/pdf/c14/belohradsky_1998_proti_statu_evropa.pdf

Editeur / publisher : CEFRES USR 3138 CNRS-MAEE

<http://www.cefres.cz>

Ce document a été généré par l'éditeur.

© CEFRES USR 3138 CNRS-MAEE

Proti státu Evropa

Václav Bělohradský

Medievalista Josef Kliment, Pekařův žák, napsal v předmluvě k českému vydání Dantova spisu *De Monarchia* v lednu roku 1942: „Dantův spis 'O jedynovládě' jest zanícenou obranou zásady, že Evropa vyžaduje ke splnění svého kulturního úkolu jednotného řízení..., nesmírná revoluce myšlení, v níž dnes žijeme, navazuje opět na základní pravdy lidského soužití.“ Cituji tuto větu z roku 1942 jako doklad zaslepující síly, kterou má idea jednotného státu Evropa, jednotného řízení Evropy v naší politické tradici. J. Kliment píše uprostřed války, v níž bylo smrtelně ohroženo řecko–křesťansko-osvícenské dědictví. Vítězství nacismu ale tento intelektuál vidí jako přijatelnou cenu za sjednocení Evropy! Peter Sloterdijk napsal, že idea evropského státu „se uvádí do chodu a udržuje se v pohybu v té míře, v jaké se jí daří vyreklamovat, re-inscenovat a transformovat říši, jež byla před ní, římskou říši; Evropa je tak divadlem metamorfóz impérií... Dnes dluží evropská inteligence sama sobě příklad toho, že velká politika je možná i mimo impérium.“ Nedemokratická Evropa se z tohoto hlediska jeví jako boj velkých států o právo prohlásit se nástupcem (svaté) říše římské; konstitutivním gestem demokracie je naopak odmítnutí „divadla metamorfóz impérií“. Vůle osvobodit Evropu od imperialismu, tedy od bludného ducha svaté říše římské, je základní složkou toho, co bych nazval „poetika demokratických národních států“.

Jednotný evropský stát je v hlubokém rozporu s evropskou demokratickou tradicí, kterou nestor evropských filosofů, H. G. Gadamer, svědek úspěchů a katastrof tohoto století, definoval ve své knize o evropském dědictví takto: „privilegiem Evropy je nutnost dát politickou formu rozlišnosti“. Rozlišnost národních jazyků například není jen překážkou rychlého sjednocování Evropy:

„Jazyk je především řečí nějaké jazykové pospolitosti a jen v konkrétní jazykové pospolitosti jsou lidé schopni vytvořit společně to, co je sjednocuje: společný historický profil.“ Ne hádky o clu na brambory nebo o zahraniční politiku, ale vytváření tohoto společného profilu je politika v rozhodujícím smyslu. Maastrichtskou dohodou vyvrcholila politická filosofie, která viděla cíl evropské unie v postupné přeměně jejích institucí v superstát Evropa. Myslím, že vstupujeme nyní do období, kdy stále více Evropanů si uvědomuje, že je to v rozporu s evropskou tradicí. „Budoucnost patří heterogennímu národnímu státu“ – napsal Dahrendorf.

Maastricht není nic jiného než určité řešení německé otázky: budováním jednotného evropského státu se Německo a ostatní evropské státy vyhýbají problémům spojeným s rolí silného národního státu Německo v Evropě. Gerhard Sabathil to řekl jasně: „Maastricht byl odpovědí na zvětšení Německa v rámci společenství, ... aby se zabránilo tomu, že by opět vyrazilo samostatně do nově vznikajícího vakua ve středu a na východě kontinentu. Toto rozšíření na východ mělo být naopak umožněno společně, a to na základě politické a měnové unie ... Maastricht nebo Sarajevo ... mírová budoucnost v celé Evropě může existovat pouze cestou integrace, cestou přenesení suverenity.“

Helmut Kohl v interview „moje vlastenectví“ říká: „Nevěřím, že dnes může někdo být dobrým německým vlastencem, aniž by byl současně angažovaným evropeistou. Cítím se německým Evropanem a evropským Němcem. Ty dvě věci nelze oddělit.“ Toto dvoukolejné německé vlastenectví je rétorikou zastírající pravý problém: sjednocené Německo se stává postupně normálním národním státem, který tvrdě hájí své specificky národní zájmy. Zamysleme se z tohoto hlediska nad čtyřmi momenty německé politiky.

Za prvé jednostranné německé rozhodnutí uznat samostatnost Chorvatska, které Beverly Crawford nazval ve *World Politics* (48/1996) *Defection from International Cooperation*. To slovo „defection“ je podstatné: v rozhodujících momentech se Německo chová jako národní stát, který promítá do Evropy svou preferenci pro homogenní etnické státy. Připomeňme si jednostrannou, lživou konstrukci Srba jako neevropského nepřítele a Chorvata a Slovinci jako katolíka, Evropana a přítele. „Slovinci jsou považováni svými sousedy za pilné, šetřivé, spořádané, důvěryhodné, exemplárně katolické,

manchmal werden sie die Deutschen Jugoslawiens gennant,“ napsal klerikální novinář I. G. Reissmüller (FAZ 16. 4. 1994). S tím kontrastuje hluboké německé mlčení k nedemokratickému vývoji v Chorvatsku.

Za druhé ostrá diplomatická válka s Itálií, jejímž tématem je přebudování rady bezpečnosti. Kdyby Německo skutečně bylo tím „státem rozpuštěným v evropských strukturách“, jak se obecně tvrdí, pak by se nechtělo stát dalším stálým členem rady bezpečnosti, ale podpořilo by demokratizaci rady, jak ji navrhuje třeba Itálie. „Německo by tak svěřepě neusilovalo o to stát se stálým členem rady bezpečnosti, kdyby vážně věřilo v jednotnou reprezentaci evropských zájmů“, napsal například R. Dahrendorf.

Za třetí německý euroregionální program, který formuluje zvláště výmluvně sudetoněmecký politický filosof R. Hilf. Dahrendorf nejpřesněji pojmenoval hrozbu, kterou Evropa regionů představuje, když napsal, že „regionalismus je ve skutečnosti cestou k homogenním národním státům... v tomto smyslu je krokem zpět vzhledem k heterogennímu národnímu státu“. V jižním Tyrolsku například regionální autonomie vedla k hegemonii strany Sudtiroler Volkspartei, která získává konsensus výhradně na etnické bázi. Připomeňme si, že v Padanii se ihned objevily plakáty vyzývající k propuštění profesorů z italského jihu z padanských škol. Ph. Séguin, předseda francouzské poslanecké sněmovny, označil ideu Evropy regionů za „nebezpečnou chiméru“ a nástroj egoismu: „jistí technokraté spolu s vlivnými regionálními lobbyisty fantazírují o tom, že Evropu vytvoříme tehdy, až nahradíme národní státy, plody překonané historie, těmi živými lidskými celky, kterým říkáme regiony. Evropa, po níž tito pánové touží, bude pravým opakem jednotné, stabilní a pacifické Evropy, protože posílí partikularismy. Bude znamenat smrt nejen národů, ale i Evropy. Důvod je prostý: exaltace regionálních partikularismů otevřou dveře nejhoršímu nacionalismu, tomu, který neodvratně vede k tribální a klanové vládě.“ Existuje jednoznačný vztah mezi růstem regionální autonomie a poklesem kvality demokracie, růstem klanové solidarity a následné korupce. Za čtvrté historický revizionismus, tzv. normalizace německé minulosti, který se v Německu z vědeckého problému stal mediální strategií, prosazovanou především deníky FAZ a Die Welt. Historik Nolte v rozhovoru pro turínské noviny *La Stampa* (19. 5. 1993) řekl: „To, co charakterizovalo německou vinu, byla její jednostrannost; je bezpodmínečně třeba tuto jednostrannost překonat, protože je nespravedlivé přisuzovat všechnu vinu Němcům. Rozhodujícím rokem dvacátého století není přece rok 1933, ale rok 1917! Pozitivním důsledkem toho, že se osvobodíme od pocitu viny, bude to, že se nesmíříme s amerikanizací světa, s americkou civilizací, ale budeme bojovat o svou identitu a odlišnost. Nacionální socialismus představoval vzpouru proti americké glajchšaltující hegemonii... je možné, že na konci tohoto století se Němci stanou vedoucím národem v Evropě. Nacionální socialismus je dědictví, které Německo nesmí zcela odhodit.“ Sudetoněmecká argumentace o českém nacionalismu a Benešových zločinech patří do kontextu revizionismu; v tomto smyslu by úspěch sudetoněmeckého tlaku na ČR byl jeho prvním mezinárodním úspěchem.

V Nové přítomnosti č. 7/1996 nalezneme vzpomínky švýcarského profesora J. R. Salise, jehož válečné relace byly slavné. Píše: „V zevrubném rozkladu vylíčil mi jeden vyhnanec v nejdrastičtějších barvách a s planoucím hněvem krutosti, kterým padli za oběť četní sudetští Němci. V tomto přípise mne ujišťoval, že Češi za německé okupace nijak netrpěli. Naopak, dařilo se jim dobře; měli práci a nebyli od Němců nuceně povoláváni do válečné služby. jenom sabotérům se dostávalo zasloužených trestů. Vesnice Lidice měla pouze tři sta obyvatel. Kvůli sabotážím bylo prý popraveno 10 000 Čechů, 150 000 jich bylo odvezeno do koncentračních táborů. I kdyby tato čísla obsahovala celou strašnou pravdu, je pro mne těžko pochopitelný způsob myšlení, který takováto trestní opatření okupační moci považuje za oprávněná.“ Tento „těžko pochopitelný způsob myšlení“ systematicky posiluje a pěstuje revizionismus.

Racionálním jádrem revizionismu je nutnost připravit půdu pro to, aby se Němci mohli identifikovat se svými dějinami a Německo se mohlo stát normálním národním státem.

Proč je německý národní stát pro Evropu a pro Němce samé takovým problémem, že před ním utíkají k technokratické konstrukci evropského superstátu, v němž by se tisícileté evropské národní tradice měly rozpustit jako kostka cukru v moři? Vidím dva rozhodující důvody, které problematizují integraci Německa do atlantické Evropy. Prvním je kmenová, ne politická definice německého náro-

da, která komplikuje vztah se sousedy; druhým je geopolitická teze o dávné středověké pozici Němců v Evropě a o nutnosti znovu vybudovat zničený evropský střed.

Nejdříve k problému politické definice národa. E. Gellner ukázal, že základem národního státu je „eso-vzdělání“: jednotlivec je vychováván k loajlnosti ne vůči určitým skupinám – rodině nebo soukmenovcům – ale vůči určitému vyprávění, příběhu, který profiluje to, co ho definuje jako příslušníka určitého národa. Boj o propojení státu a nějakého socializačního příběhu, který by byl schopen rozvrátit etnickou loajlnost, je jádro epochy evropských nacionalismů. Národ je především strhující příběh, jako je například francouzská či americká revoluce nebo husitství, jehož univerzální význam Palacký pojímá jako historický důkaz světodějného smyslu české národní existence. Problém německého nacionalismu je v tom, že je za ostatními evropskými státy o století opožděn. V klasickém díle německé politické filosofie *Opožděný národ* H. Plessner rozvíjí tuto tezi: důsledkem svého opoždění se německý národní stát neformuje na osvícenských principech, ale proti nim, protože je vnímá jako nástroj světové nadvlády velkých evropských států, kterou Německo musí ve svém národním zájmu prolomit, aby se také mohlo stát velmocí. Proto je příběh, kterým se německý národ definuje, partikularistický, kmenový, etnický, protimoderní.

Pojem „německý archaismus“ vysvětluje, proč v německé sebeinterpretaci hrála tak nesmírnou roli dichotomie kultura – civilizace: západní, racionalistické státy pojmají němečtí filosofové jako nositele materialistické, obchodní, technické civilizace, zatímco historickým posláním Německa je obrana evropské kultury, jejíž kořeny jsou v pokrevním společenství. Tato dichotomie není jen překonaným ideologickým dědictvím první světové války, v různých formách hraje v německé sebeinterpretaci klíčovou roli dodnes. Například E. Nolte ji v knize *Intervista sulla questione tedesca* (Bari, Laterza 1993) věnuje celou jednu kapitolu. Říká například: „Němci se stavěli kriticky k civilizaci mnohem dříve než jiné národy, i když s nimi. Díky jejich tendenci k extrémní koherenci vyjádřili své nepřátelství k civilizaci otevřeně a požadovali, aby civilizace byla nahrazena kulturou. Z tohoto hlediska nacionalsocialismus představuje vzpouru proti civilizaci, proti té degeneraci, kterou civilizace představuje.“ Civilizace je podle Nolteho homologace lidstva, amerikanizace, zatímco kultura je to, co člověk nestvořil, to specifické, co vyznačuje naši existenci, co není redukovatelné na úsilí o vyšší životní standard. V závěrečné kapitole, nazvané „Univerzalizmus a masové migrace“, Nolte rozlišuje mezi univerzalizmem duchovním, jehož modelem je katolická církev, a univerzalizmem materialistickým, jehož modelem je Amerika. Multikulturní společnost považuje za nebezpečný vývoj, protože masové migrace z nehomogenních světů ochuzují a ohrožují každou „kultur“, která nemůže přežít bez hlubokých kořenů ve Volk, v pokrevní spopolitosti.

Německý archaismus má praktické politické důsledky. Například čl. 116 Základního zákona, který definuje podmínky občanství, pojmá všechny etnické Němce jako Němce, i když žijí mimo hranice státu, zatímco imigranti, třeba i v Německu narození, se stávají německými občany jen nesnadno. V Německu neexistuje pojem občanství v západním slova smyslu, ale jen „poněmčení“. Proces naturalizace se stal několikrát předmětem politických diskusí. V roce 1983 například komise pro politiku migrace (složená z představitelů federální vlády, zemských vlád a radnic) doporučila liberalizovat možnost získání občanství. V malé míře byla přijata, ale německý zákon o občanství zůstává i nadále příkladem etnického, kmenového, ne národního pojetí státu. Z hlediska známé dichotomie – civic nations/ethnic nations – Němci jsou jediným velkým národem v Evropě, který se definuje etnicky. To potvrdil i výnos ústavního soudu ze dne 31. 10. 1990, kterým byl ukončen spor, vyvolaný rozhodnutím vlády Šlesvicka-Holštýnska udělit imigrantům z Dánska, Irska, Norska, Holandska, Švédska a Švýcarska právo volit v místních volbách. Ve smyslu výnosu ústavního soudu „Volk“ je něco jiného než pouhé obyvatelstvo, z čehož plyne, že udělení volebního práva imigrantům je neústavní. Habermas napsal, že „jediné vlastenectví, které nás neoddaluje od Evropy, je vlastenectví ústavy“, a dodává, že „uvědomělé přihlášení se k univerzalistickým principům naší ústavy se mohlo prosadit v německém národě jen po Osvětlení a skrze Osvětlení. Kdo se nám snaží zabránit, abychom nerudli hanbou před tímto faktem, kdo chce vrátit Němcům konvenční národní identitu, ničí jedinou účinnou záruku našeho pouta se Západem.“ Výrazem „nekonvenční identita“ Habermas označuje občanskou, ne etnickou definici národní identity.

Prvním rozhodujícím krokem k vybudování normálního německého národního státu je změna instituce občanství z kmenového na politické. Podmínky pro pozitivní vývoj v Německu jsou podle Dahrendorfa tyto:

1. uznat, že Německo je národní stát a že národní stát má nezastupitelnou roli v demokracii;
2. rychle a rozhodně opustit ideu etnického národa, spojeného společným původem, na níž je dosud založeno německé občanství, a uznat, že Turci pracující v Německu a mluvící německy jsou více Němci než Němci etničtí;
3. cit občanského národního společenství je neodmyslitelným předpokladem integrace do demokratického státu.

A nyní k věčnému německému pokušení chtít být silným středem Evropy. Hillgruber nazval svou nejznámější knihu *Zničení Evropy*. V jeho pohledu je důsledkem toho, že se evropské státy nesemkly kolem svého středu, aby se bránily proti periferickým, laterálním mocnostem – USA a SSSR. Píše: „To, co v roce 1945 se katastrofálně zhroutilo, po úspěších a porážkách, po výjimečných triumfech a nezměrných zločinech, byl Bismarckův pokus uskutečnit poprvé v Evropě politickou hegemonii, která by vycházela ze středu kontinentu, a ne z nějaké excentrické mocnosti – Petrohrad, Londýn, Paříž. Je-li jednou zlomena ruská moc, Německo neunikne osudu rozdělené země, bude jen jakýmsi neutrálním terénem, kde se bude odehrávat konfrontace mezi velkými mocnostmi... v roce 1945 se toto Bismarckovo proroctví splnilo. Spojené státy a Sovětský svaz učinily ze střední Evropy terén konfliktů, kde se vybíjela jejich politická rivalita. Zda se v západní Evropě podaří rekonstruovat zničený střed kontinentu jako předpoklad rekonstrukce celé Evropy, to zůstává i po čtyřiceti letech, které uběhly od zničení středu Evropy, otázkou...“

Německý překlad knihy Rémi Bragua *Europe, la voie romaine* vyšel pod názvem *Europa – eine exzentrische Identität*. Výraz „excentrická identita“ nejpřesněji postihuje podstatu atlantické Evropy: Evropa se nesoustřeďuje v sobě, ale expanduje, přelévá se do svých periferií. Německá hegemonie by nutně znamenala předefinování Evropy jako soustředěné, ne excentrické, ale centrické mocnosti. Evropská modernost je právě v tom, že její geografický střed není jejím středem politickým. Moderní evropské války byly válkami laterálních evropských velmocí proti „vzpouře středu“, tedy pokusům Německa stát se nejen geografickým, ale i politickým středem Evropy. Československo bylo po první světové válce jedním z pilířů rodící se atlantické Evropy – obrovský kulturní rozkvět první republiky byl důsledkem našeho bezpodmínečného otevření se „atlantické Evropě“.

Sjednocené Německo jako národní stát musí patřit bezvýhradně do atlantické Evropy, jinak by z něho šel strach. Habermas napsal: „Bezpodmínečné otevření se federální republiky politické kultuře Západu je velkým přínosem poválečné doby, na který by právě moje generace měla být hrdá. Uskutečnilo se díky tomu, že jsme konečně překonali ideologii středu, kterou dnes naši revizionisté vykopávají svým geopolitickým 'tamtamem' o dávné středové pozici Němců v Evropě a o nutnosti znovu vybudovat zničený evropský střed.“

Shrňme tedy podmínky, které Německo musí splňovat, aby se mohlo vyvinout v silný národní stát bez toho, že bychom ze strachu z něj museli v rozporu s tisíciletou tradicí evropské různosti budovat maastrichtské monstrum, superstát Evropu.

1. Přepřacování zákona o občanství, předefinování německé identity z kmenové na občanskou. Dahrendorf, Habermas a Diner hovoří o ústavním patriotismu. „Budoucnost Německa závisí na schopnosti založit v institucích pojem občanství. Ve skutečnosti v německé kolektivní paměti německá identita je stále ještě etnická“ – napsal izraelský historik Dan Diner, působící na Univerzitě v Esse-
nu.

2. Opustit staré mýty o Německu jako silném středu Evropy, který by měl být základem jednotného evropského státu, schopného odolat amerikanizaci. Atlantismus, amerikanizace je evropská cesta k moderní demokracii.

3. Opustit euroregionalismus, protože by v některých evropských národních státech hrozil občanskou válkou (Padanie by se neustavila bez občanské války). Euroregiony by vedly ke snížení kvality demokracie, k etnickým diktaturám a regionálnímu sobectví. Heterogenní občanský národní stát je přirozeným rámcem každé úspěšné politické, sociální a kulturní integrace.